

**CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)**

**ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1999

Technical and Bibliographic Notes / Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming are checked below.

- Coloured covers / Couverture de couleur
- Covers damaged / Couverture endommagée
- Covers restored and/or laminated / Couverture restaurée et/ou pelliculée
- Cover title missing / Le titre de couverture manque
- Coloured maps / Cartes géographiques en couleur
- Coloured ink (i.e. other than blue or black) / Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- Coloured plates and/or illustrations / Planches et/ou illustrations en couleur
- Bound with other material / Relié avec d'autres documents
- Only edition available / Seule édition disponible
- Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin / La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure.
- Blank leaves added during restorations may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming / Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.
- Additional comments / Commentaires supplémentaires: There are some creases in the middle of the pages. / Il y a des plis dans le milieu des pages.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- Coloured pages / Pages de couleur
- Pages damaged / Pages endommagées
- Pages restored and/or laminated / Pages restaurées et/ou pelliculées
- Pages discoloured, stained or foxed / Pages décolorées, tachetées ou piquées
- Pages detached / Pages détachées
- Showthrough / Transparence
- Quality of print varies / Qualité inégale de l'impression
- Includes supplementary material / Comprend du matériel supplémentaire
- Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image / Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.
- Opposing pages with varying colouration or discolourations are filmed twice to ensure the best possible image / Les pages s'opposant ayant des colorations variables ou des décolorations sont filmées deux fois afin d'obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below / Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

	10x		14x		18x		22x		26x		30x	
						✓						
	12x		16x		20x		24x		28x		32x	

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

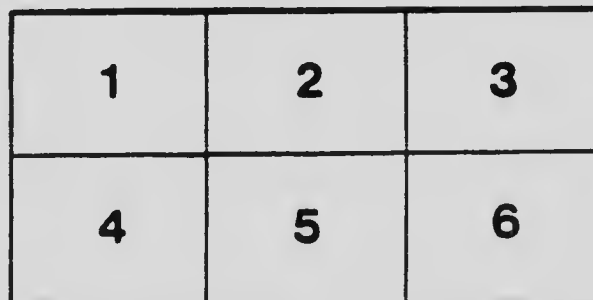
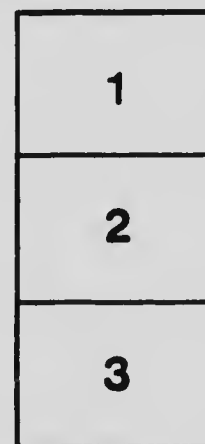
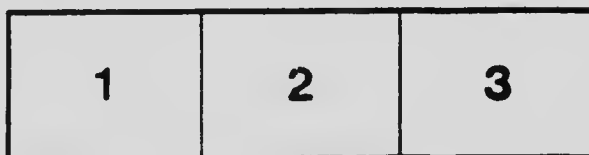
Ukrainian National Federation Library
Toronto

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shell contains the symbol \rightarrow (meaning "CONTINUED"), or the symbol ∇ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Ukrainian National Federation library
Toronto

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

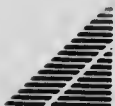
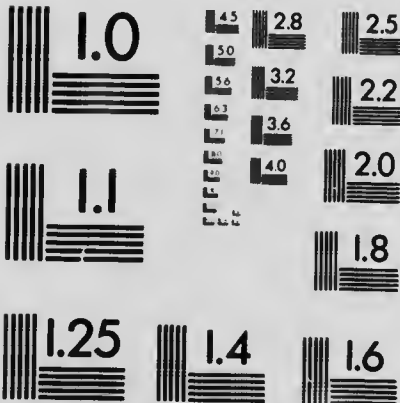
Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole \rightarrow signifie "A SUIVRE", le symbole ∇ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

1/2

ХІНСЬКА ЦАРІВНА

ПЕРЕКАЗАВ
Т. ФРИЗ

ВІННІЦЕ, МАН.
З ДРУКАРНІ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
1916.

ПЕРША І НАЙСТАРША КРАВЕЦЬКА РОБІТНЯ В ВІННІПЕГУ.

РОДИМЦІ — ЧИТАЙТЕ

та перекажіть всім своїм рідним і землякам, що коли захочуть убрання доброго тривкого і модного, щоб зайшли до вашої першої і найліпшої фірми кравецької.

Робітня заложена тому

Через свою точність совітність і добру роботу зеднала собі узнане навіть в чужинців.

В нас отримаєте також убрання готові на всі пори року і дость дешево. Можете також замовляти поодьнокими шгуками. Робота і обслуга наша в усіх ні всіх вдоволяюча.

Заходіть на адресу:

**The Ruthenian Clothing and
Tailoring**

905 Main St.

Winnipeg, Man.

С. ЮСЬКІВ, властитель.

212

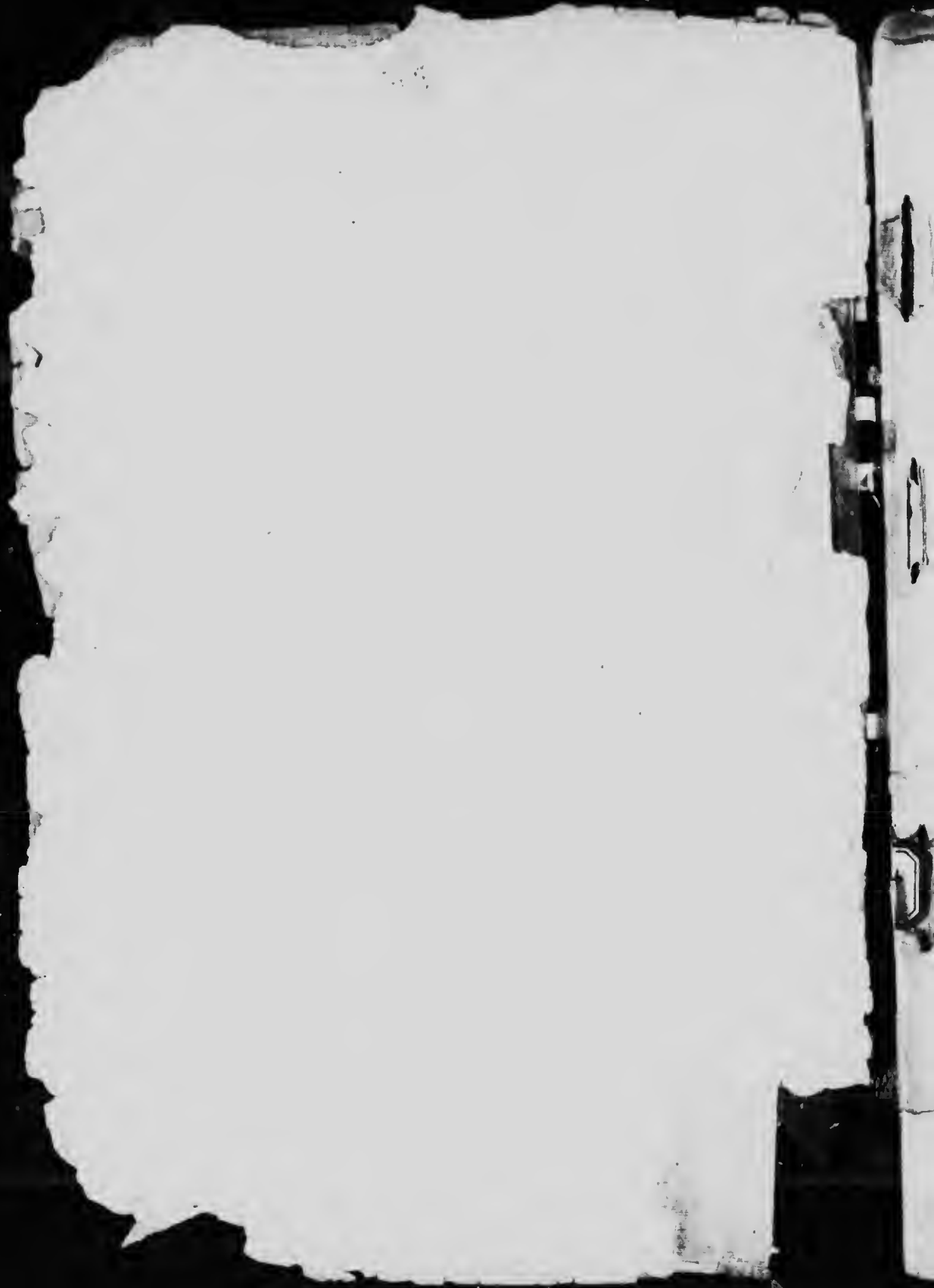
УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Суртук ч. 12.
CANADIAN VETERANS' ASS'N.
WINDSOR, ONT.

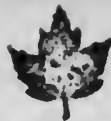
ХІНСЬКА ЦАРИВНА

ПЕРЕКАЗАВ
Т. ФРИЗ

ВІННІПЕГ, МАН.
З ДРУКАРНІ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
1916.

УКРАЇНЬКА СТРЕЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
UKRAINIAN VETERANS' ASSN. —
WINDSOR, ONT.

1.

Сонце вже добре нахилилось до заходу, коли перед воротами Пекіну, головною місто Хін, стрітились два чоловіки. Один з них був ще молодий, шляхотного лица, в короткій одежі, другий виглядав вже на старшого чоловіка.

Оба мали одну гадку: минути один другого, однак нечаяно зайшли собі дорогу і зараз роздалися їх оклики:

— Князь Каляф!

— Барак, слуго мій!

Нараз старий чоловік притиснувся на ледь до губ і оглянувся кругом.

Всюди було тихо.

— Я не Барак тут називають, — говорив він тихіше — не Барак, а Тисав! Але.., хіба очі мене завели! Чи справді бачу перед собою мого милостивого князя? Отже неправдою є, що говорили люди? Неправдою, немов то вся родина князя Тимура загинула в борбі?

— Неправда се все, що говорять про нас! — відказав молодий чоловік. — Сеєм Каляф, син твого нещасного хана. Отже повірив народ в нашу загибель? Се є для

нас добре; наш ворог не буде нас слідити. Скажи мені тепер, як ти дістав ся до Пекіну?

— Боги, що дозволили мені тебе, мій князю, тут побачити, завели твого вірного слугу в столицю великого хана хінського! Коли князь з Тифлісу, твій ворог, став воювати нашу державу, я утік до Астрахану, щоб матір твою ратувати. Дарма не було її там! В Астрахані дізнав ся я, що все військо Тимура, твого батька, розбите, а він сам з родиною погіб в борбі. Я плакав по страті мого князя, а видячи, що все пропало, зібрав, що мені було найдорозше, і пішов в сьвіт за очі. Три роки блудив я по сьвіті, врінди боги завели мене сюди. В Пекіні служив я вірно одній вдові, а опісля она стала моею женою. Звідки я і що за один ніхто тут не знає. Своїй жені сказав я, що есьм перського роду, а називаюсь Тасан. Живем обое щасливо, хоч убого. Не увіриш, пане мій, як радуюсь, що тебе, за котрим так довго слези проливав, бачу живим і де?... в Пекіні! Яким робом ти тут зайшов?

— Слухайже, коли цікавий! — сказав Каляф. — Перше однак, прошу тебе, не кажи нікому в тім місті, хто я і якого ро-

ду! По битві під Асагхромом, в якій стра-
 тили ми свою державу, поспішив я з бать-
 ком до вашої палати. Скоро позбирали ми
 наші жемчуги і дорогі каміні ти разом з ма-
 терію утікли. В сельській одежі перебігли
 ми пустиню і гори. Бог один знає, що ми
 перетерпіли! В кавказьких горах розбі-
 ші Маляндрини зрабували нам всі дорого-
 цінности, лише з житем нас пустили. Те-
 піли ми голод і холод. На плечах мусів
 нести го батька старого то немічну цювчу.
 Добили ся ми до якогось татарського міста
 і тут ходив я за прошенням хліба, щоб
 лише дорогих родичів при житю удержати.
 Нове лихо! Хан з Тифлісу, не давши віри
 народним поговіркам про нашу смерть,
 розказав по всіх землях нас слідити. Ли-
 ше скорою утечею змогли ми уратувати
 ся...

— Досить сего! — закричав Барак, пе-
 рериваючи оповідане князя. — Досить, бо
 серце моє трісне з болю! Могучий князь в
 такій нужді!...

— Прийшли ми до краю Карачанів —
 говорив далше Каляф — і тут служив я їх
 князеви наймитом в городі. Там бачила ме-
 не Адельма, донька князя Кайкобада, і
 здавало ся, жалувала мене... Нараз якийсь

злий дух підшешнув її батькови, щоб ішов з війском воювати могучого Альтовма, володаря Хін. Всяко про се розказують. Я чув, що хінський володар розбив його силу, його край забрав собі, а Альдему з сестрами утопив в великій ріці. Я з родичами утік до иншого краю, де заробляв для них на щоденний хліб. У тім краю і тепер перебуває твій князь і твоя княгиня в найбільшій нужді. Поливив я своїх родичів, а сам аж сюди, до Пекіну, зайшов щоб затягнути ся в полки хінського царя. Може тут найду лучшу долю та осолоджу послидні дні мого батька і невічки старої! Зуївивши ся в Пекіні, не знав я, де діюсь, аж якась бідна невіста дала мені в своїй хатині захист. Оттам тая хатина!

І Каляф показав рукою на малу хатину, що тулила ся до горбка на передмістю хінської столиці.

— Там?! — здивував ся Барак. — Сеж моя хата! Се моя жена приняла в свою хату мого пана!

— Благослови богів, що дали тобі добру жену! — відказав князь. — Тепер прощай, іду в місто, бо зачуваю, богато там чужинців зібралось; якесь сьвято мабуть готує ся в Пекіні. При тій нагоді покажу

ся великому ханови, щоб жертвувати йому свої услуги.

— Не йди, пане мій, до міста! Там діють ся тепер страшні річи!

— Що такого?

— Не знаєш, князю, що через доньку великого хана весь край заливає ся слезами?

— Га, я вже чув щось про се! — підхопив Каляф. — Вже давнійше говорено в краю Карачанів, що нечувані річи діють ся в Хінах. Через се імовірно і князь Кайкобад стратив жите... Так говорить простолюдин, а ми мусимо сміяти ся: бо щож там такого могло би діяти ся?

— Донька великого хана, Турандота, — став розказувати Барак — так гарна, що многі князі бажали собі її за жінку. Дарма, про жадного з них вона і думати не хоче! Через се і нещасте, все...

— Чув я вже щось в тім роді — перебив Каляф — се лиш казка! Сміяйтесь тій годі!

— Не казка се, але правда! — закликав Барак. — Великий хан хотів свою єдину доньку віддати за якогось князя, щоб запевнити своїй державі наслідника по собі. Та Турандота так незлюбила мужчин,

що і думати не хоче про мужа для себе. Через те старакчі ся о ню князі нераз наїздили Хіни силою, много крови пролило ся, але се не довело до нічого доброго. Великий хан, хотяй побивав сих загніваних князів, але все таки бажає собі, щоб донька вийшла за муж. „Я старий вже“, — говорив він раз до доньки — „крім тебе не маю вже дітний. Вибери собі котрого з князів за мужа, а через тос буде конець війнам і мене старого розвеселиш. Колиж не хочеш, так дай яку раду, щоб не старали ся князі о твою руку, а тоді і умирай собі про мене!“ Царівна вигадала ось що: „Коли — каже — схоче о мене якийсь князь старати ся, нехай збере ся у нас рада державних мужів. Я задам тому князеви три загадки: коли розвяже їх, я буду його жінкою; колиж ні, має наложити головою“. Цар згодив ся на се і присягнув, що станеь після її волі. Гадав собі батько, що коли один або двох князів сгратять голову, не буде більше смільчаків, котрі еще пробували би розвязувати загадки...

Я гадаю, — заговорив Каляф — ні один не повинен був наїтись такий, котрий хотівби висгавляти свою голову на небезпеку.

— О, князю! — відказав сумно Барак.
— Поглянь на ось тії ворота! Бачиш?

Каляф глянув і страшний вид представив ся его очам. На воротах виднів ся цілий ряд людських голов!

— Ось тії голови — шенотів Барак — се голови князів, котрі не могли розв'язати загадок.

— Страшно! — кликнув Каляф. — І може бути такий нерозумний, котрий хотівби сю відьму за жінку!

— Не кажи так, князю! Турандота е так чарівної краси, що всякий на її вид голову тратить. Навіть наймудрійший, якого світ знає, князь самаркандський, дав ся так її красою очарувати, що став перед радою...

— І не був в силі розв'язати загадок?
— спитав князь.

— Ні! Ось і йому мають нині голову стяти. Чи чуєш голос труби? Звіщають, що голова його вже відлетіла!

І справді чути було, як в мурах міста гуділа сумно і страшно труба, мов звіщала смерть, але і остерігала zarazом перед нею.

Каляф зітхнув глибоко. Оповідане Барака зробило на него дивне вражінє.

— Давні говориш мені річи! — обізвав ся вкінци. І можуть жити ества, як Турандота, без любови, без людських чувств!

— Моя жінка — відказав Барак — має доньку, яка є невільницею царівни. Вона розказує, що Турандота лиш мужів ненавидить, для всіх же інших є вона добра і лагідна...

Настала хвиля довгої мовчанки, котру перебив Барак...

— А ось Ісмаїл, товариш нещасного князя самаркандського!

Через хвилю наближив ся до них Ісмаїль. Єще хвилювали від жалю і розпуки його груди, ще слези котили ся обильно по його лицю.

--- Скотила ся голова!... О, чому і я не погиб з ним!

Барак похитав сумно головою.

— Нащож допустили ви, щоб він став перед радою?

— Ох, я відраджував, молив, та не слухав мене! — заривав голосно Ісмаїл.

— Ну, тихо вже, тихо! — утихомирював його, як міг, Барак. — Успокойте ся!...

— Не мож! Я бачив його смерть. Його послідні слова мов канжал прошивали мое серце. „Не плач!“ казав мені, коли вже

сокира висіла над його головою. „Умираю радше, коли не можу з нею найдорозною злучити ся. Нехай мій битько не памятає мені сего, що без його позволеня я тут забрив... і не попрацавнись з ним, гину. Покажи ему сен образ, а він певно проетить мені!“ При сих словах нещасній мій пан передав мені отсей образ...

Ісмаїл виняв з за пазухи образ і глядів на него через довгу хвилю, а відтак кинув його гет від себе.

— Проклятий образ! Лежи тут в порохх, потоптаний! О, коб я міг її саму так розгортити!...

По сих словах нещасній Ісмаїл, не працяючись навіть, пішов дальше мурмотячи проклони на голову хінеської цярівни.

Каляф тимчасом похилив ся на землю; щоб підняти образ, на яким була представлена Турандота.

Скорим рухом руки хотів Барак не допустити, щоб Каляф заглянув в образ.

— Що робите! — закликав він; коли князь підніє вже образ з землі. — Киньте се! Не могу дозволити, щоб ви дивилнсь на сю відьму.

— Дай шокій! — відкинув усміхаю-

чись Каляф. — Чи думаєш, що я так скоро піддаюсь яким вражінням? Або чи образ, змальований чоловіком, зможе у мене розбудити яке глибоке чувство? Не бій ся;

— На богів, не заглядайте до образу! — и розпукою крикнув Барак, але вже було за пізно.

— Чудо! — крикнув князь, глянувши на образ. Що за ангельська краса! Що за розкіш, мати її за жінку!

Князь зовсім заглибив ся в оглядання образу.

Барак ломав руки!

— Тепер або ніколи! — заговорив иннов Каляф. — В сій хвили можу або щасте найти, або голову стратити. Мушу добути собі сю царівну і царство її, або... Чогож мені без неї жити? І так важке се жите! Барак, слуго мій вірний, чуєш, я стану перед радою...

— О, колиб я сеї хвилі не дожив був! — місто відповіди заголосив Барак.

— Що тобі плакати? — вговорював князь свого вірного слугу. — Ніхто мене тут не знає... Ти нікому не скажеш... Хто знає, може вже боги не стануть мене переслідувати, може пощастить, а тоді...

— Скириво, — крикнув нараз Барак—

ходи но мені до помочи!

Ті слова були сказані до жінки, котра якраз переходила недалеко, а почувши поклик Барака, направила ся до него.

— Що я бачу?— здивувала ся жінка, поглядаючи на Каляфа. — Се-ж мій гість! Де він так спішить?

— По смерть собі пішов! — заридав йому в слід Барак. — Не пусти жінко!

Та вже було за пізно. Каляф зник за брамою Пекіну.

II.

В просторій кімнаті царській зауважав незвичайний рух. Тут і там вештають ся чорні муриви і порядкують салю.

Наставник стоїть на середині і нагає до поспіху...

— Шкорше, скорше, змивайте ся! Упорядкуйте трон, де сидіти буде його ханське величество!

— Що тут нового? Чому так скоро прячите кімнату?— спитав де-хто наставника.

Наставник не відповідає, але накликає до поспіху.

— Вісім крісел для панів докторів там

на заді поставте! Вскорі проявить ся царівна і її батько, могучий Альтовма! Знов один князь хоче стратити свою голову!...

Чорні люди увивають ся, розстеляють дивани, змітають порохи, ставлять крісла.

Через хвилю дав ся чути з далека хінський марш. Се знак, що цар наближає ся.

Чорні люди і наставник зникли з кімнати, мов під землю запали ся.

Розтворили ся бічні двері, а через них увійшла ханська сторожа т. е. приборні жовніри царські. За ними появилсь кісьмох докторів, веї в святочних строях, і заняли місце за царським тронем. Двох міністрів завело Альтовма, царя хінського, до престола, а коли він заняв своє місце, міністри склонили ся перед ним глибоко до землі і стали против його трону.

На даний знак музика затихла, а великий хан озвав ся такими словами:

Коли, вірні слуги мої, скінчить ся мое горе? Ледви поховали тіло князя Самарканди, а вже нова жертва наближає ся, що би серце мое закервавиги. Донько моя недобра, ти родила ся, щоб мені безнастанну муку задавати! Проклинаю єю хвилю, коли я заприсягнув, що стане ся після її

волі! Женихи не хотять відстрашити ся за гадками. Зломати присягу не мож і ради в нещастю найти годі!

— Що тут радити? — озвав ся один з міністрів. — Хиба на таке право можна присягати? Бував я всюди по світі, а тако го звичаю нігде не бачив! Колиб про се роз казати в Европі, всі висміялиб таке право!

— Таргаліе! — запитав хан міністра. — Чи були ви у сего нового смільчака?

— Був, ваше величество! — відказав міністер. — Був і жалко мені стало сего мо лодця, бо ей Богу, не бачив я еще такого князя! Серце мене болять, коли згадаю, що він прямо на заріз іде!

— Проклята година, коли я присягнув своїй доньці! — закликав хан. — Многі жертви приказав я ставити богам, щоб про світили розум молодця, та щоб помогли йо му розв'язати клятї загадки. Закличте сего молодця сюди!

Кількох зі служби кивулось сповнити приказ великого хана.

Небавом появил ся Каляф в супроводі сторожі. Він приклякнув перед ханом і приложив, на знак почитаня для царя, руку до свого чола.

— Стань, нерозумний молодче! — ска-

зав хан, міряючи Каляфа через довгу хвилю від ніг до голови. — гарний молодець, аж за серце хватає! Скажи, нещасний, хто ти, з якого краю?

Каляф мовчав хвилю, відтак сказав:

— Дозволь, царю, що замовчу своє імя!

— Як-то, з яким лицем хочеш старати ся о царську доньку?

— Княжа кров пливе в моїх жилах! — відказав Каляф. — Пізнійше виявлю свій рід і докажу, що есьм гідний твоєї доньки. Тепер зроби мені ласку і дозволь, що замовчу свій рід!

— А що булюб, — питав дальше Альтовм — колиб ти розв'язав загадки, а негідний був моєї доньки?

— Тогди, о царю, звелиш мені відрубати голову. І тепер е в місті одна душа, що знає мій рід і буде свідком...

— Добре, нехай буде по твому! Послухай однак царя, що з трону молить тебе: утікай з міста, не виставляй свого життя на смерть нехибну! Вимагай у мене половину царства, а дам тобі, лиш уходи звідси! Досить проклонів висить над моєю старою головою. Коле не страхаєш ся свого нещастя, нехай мое зворушить тебе! Пожалій

мене: нехай не проклинаю своєї доньки, що є жерелом мого нещастя...

— Не хочу, о царю, половини твого царства, — відказав Каляф — не хочу панованя. Хочу лише твоєї доньки або смерти!

Відтак стали міністри просити Каляфа щоби покинув царівну, щоб утікав геть, бо з певністю Турандота його жінкою не буде, а він, Каляф, молодю головою наложить... Дарма!

— Турандота або смерть! — заодно відказував Каляф.

— Нехай стане ся, що має бути! — сказав вкінци цар Альтовм. — Нехай увійде моя донька!

Розтворили ся другі двері, через них увійшло кілька невольниць, а за ними, в товаристві двох інших невольниць, явилась сама Турандота, заслонена чорним серпанком.

На її привіт встав цар з трону, а всі інші попадали лицем до землі.

Турандота сіла побіч царського стола.

— Хто сей новий зухвалець, — озвала ся, — що хоче відгадувати мої загадки? Хиба мало еще було примірів, що ніхто не був в силі їх відгадати? Хиба мало еще го-

лов красить столичну браму?

— Ось він, сей, молодець! — сказав Альтовн, вказуючи на Каляфа. — Шляхотний сей князь достойний є щоб і без загадок ти віддала йому свою руку...

Царівна через довгу хвилю гляділа на Каляфа і о диво! Якесь незнане чувство зродилось в її душі на вид сего молодця...

— Золимо, шепнула вона до своєї невільниці, — що мені є? Єще жадев з княжевичів, що перед радою ставали, не здужав зворушити мого серця, як сей! Хиба він яку чародійну силу знає!

Невільниця зрозуміла, що у царівни стала любов проявляти ся...

— Три легкі загадки — шепнула до неї — і кінець!

— Збожеволіла! А моя честь?

Коли Турандота так говорила з Золимою, инша її невільниця заодно вдивлялась в лице Каляфа, немов пізнавала його відкись...

— Ні, се не сонна мрія! — говорила вона в своїй душі. — Се він сам, сей, що наймитом у мого батька Кайкобада служив! Він князь! Не помиляло ся тоді мое серце! Воно говорило, що сей наймит не простого роду!

— Князю! — заговорила вкінці царівна, звертаючи ся до Каліфа. — сще час вийти з сеї кімнати! Лиши мене в мирі! Я не така зла, за яку мене мають. Хочу лише вільною бути. Нічією жінкою не хочу бути! По всій Азії бачу, як кожда жінчина гне ся в неволи муцни. Тому я дошки царя, хочу піметити ся на муцнинах. Невиджу їх, не хочу нічо про них знати. Свою волю і свободу бороню не брутальною силою, але розумом! Бо і чому я маю бути власністю одного, коли можу бути вільна як сонце на небі?..

Так говорила царівни, та Каліф все при своїм стояв.

— Або вона мою жінкою, або не жити мені! — було його провідною гадкою.

Бачили всі, що не зможуть відвести Каліфа від його наміру, тож цар дав знак, щоб Турандота задавала свої загадки.

Царівна встала з трону.

— Слухай, — каже — княжевичу, моя загадка: ..с зелене дерево. Воно старієсь і відповляєсь. На тім дереві родять ся діти і умирають старці. Се дерево одним боком шукає сонця, другим відвертає ся від него. Чи знаєш, що се за дерево?

Скінчивши загадку, царівна сіла на

троні, а очі всіх присутніх звернули ся на Каляфа.

Він мовчав, відтак поклонив ся царівній...

— Щасливий був би я,— сказав по хвали — колиб не було у тебе, царівно, трудніших загадок! Дерево, що старієсь і знов відновляєсь, що на нїм родять ся діти і умирають старці, що одним боком шукає сонця, а другим відвертаєсь від него, се земля наша!

— Земля, так є се земля!— закликали. Царівна озлобилаєсь...

— Що, він хоче мене побідити!?! О ні, з другою загадкою не піде так легко!

І вона задала другу загадку.

— „Малий образець, сам собі світить і блищить; не змалював його маляр: а сам, що захоче, малює собі “. Чи знаєш, княжю що се за образець?

Каляф надумував ся хвильку, а відтак розв'язав загадку...

— Образець, що сам собі світить і блищить, що його маляр не змалював, він сам, що захоче, малює... се око!

— Око, око! — закликали радісно всі присутні.— Колиб еще одну і скінчить ся все!

— Сину мій! — закликав цар. — Вий вай богів, щоб допомогли тобі послідну загадку розв'язати!

Турандота стояла мов вкопана.

— Честь моя пропаде! Єще одна і... пропало все! Княжевичу, — сказала голосно до Каляфа, — я раджу тобі відступати, поки єще час, уратуєш жите! Третої загадки не відгадаєш! Відступи прошу, бо смерть твоя!

— Колиб я міг, сто разів умер би за тебе! — відказав Каляф. — Говоря третю загадку!

— Сам ти засудив себе на смерть! Нехай буде твоя воля! Слухайже третої... „Як називає ся річ, яку не всі оцінити знають, а яка однак найдійнійша є? Вона поєвоєчена з мечем, а однак крови не проливає; вою землю завоює, а однак не заколотить спокою; раз в році найбільший цар держить її в руді.“ Коли не вгадаєш сеї річи, утікай звідси як найскорше!

Сказавши се, царівна здерла з лица свого серпанок і доперва тепер побачив Каляф її незвичайну красу.

— Краса, якої світ не бачив! — закликав в найвишнім одушевленню.

— Ох, — роздались численні голоси по

кімнаті — він голову стратить! Не зможе вже зібрати своїх гадок. Все пропало!

— Молодче! — жалісно закликав цар. — Успокійся, подумай: чей уласться тобі ще отсю загадку відгадати!

Каляф прийшов згодом до себе, надумався і виголосив з найвищою радістю.

— Царівно, чи не плуг є сею річєю, якої раз в році хінський цар уживає?

— Плуг, плуг, се є плуг! — закричала ціла товпа. — От і все весіллям закінчить ся!

— В святиню підемо богам дякувати! — відозвав ся і цар. — Більшої радості не зазнав я в своїм життю. Чи чули? До святині вей! Моя донька сина вінчатись буде!

Турандога, що доси мов задурена сиділа, зірвалась нараз...

— Не хочу бути його жінкою! Се були за легкі загадки! Нехай ще раз стане перед радою!

— Не може бути! — відказав цар. — Ні сля закона, на який я богам кляв ся, молодець, що розв'язав загадки, має одружити ся з тобою... В святиню!

— Не буду його жінкою! — зариділа царівна. Нехай і піду до святині, але вже буду знати, як відібрати собі життя, поки стану його поругою.

І Турандота блиснула кинджалом.

— Царю,— сказав Каляф приклякаючи — дай своїй донці еще трохи часу, якого собі бажає! Бо і як мавби я з нею жени-ти ся, коли вона не чує до мене любови? Я стану завтра опять перед радою і задам її загадку. Коли не відгадає, буде моею жінкою; колиж вгадає, я головою наложу.

— Згода!— закликала царівна.— Якаж твоя загадка?

Чи знаєш князя,— став говорити Каляф — що наймитом служити був приневолений, що за прошенням хлібом ходив, щоб вижити своїх родичів старих, що раз почув себе щасливим, але опісля еще більше горе придавило його? Чи знаєш, яке імя його, а яке його батька?

УКРАЇНСЬКА СТРЕЛЕНЬКА ПРОМАТ

III.

— Золимо моя, радь, коли можеш, я мушу вгадати його загадку! Инакше пропаде моя честь, соромом окрию ся завтра перед радою...

Так говорила Турандота до своєї невільниці.

— Не знаю, як радити мої книги — відказала Золима. — Я рада б з душі найти яку раду... Не моя тут голова! От краще поспитати би Адельми, вона скорше найде вихід.

— Адельма? А, приклич її сюди!

Адельма, якої хотіла ся порадити царівна, сиділа тогди в своїй кімнатці та роздумувала над подіями, які лучили ся сьогодні.

Вона була невільницею Турандоти, вона, що колись була також царівною! Її батько, Кайкобал, володів великим краєм. Добре памятає отсега наймита, якого не раз жалувала. Її серце казало, що він не сотворений до праці, до якої його уживаво. Не помилила ся. Пізнала його нині. Якій шляхотний, який гарний!

— О, колиб він мій міг бути! — зітхнула в глибині дупі Адельма. — Він має дістати ся тій гадині, яку так ненавиджу! Не діжде ся того! Нехай що хоче буде, а не буде він її! Крайний час забрати ся мені до діла! Мушу підмовити його до утечі зі мнсю, або... Але ні, він мусить згодити ся на се!

Коли так Адельма думала, увійшла Золима і сказала, що царівна велить при-

звати її до себе.

— Адельмо! — закликала Турандота на зустріч своїй невільниці. — Роби, що можеж, щоби я вгадала загадку, яку він мені задав!

— Ну, вгадати, хто є сей князь, що му сїк багато терпіти, не тяжко! — відказала невільниця. — Се він сам є сим князем! Але яке імя його батька, буде нелегко! Хоть і тут дасть ся щось зробити!

— Якже, як? — живо спитала царівна.

— Чи чула моя панї, що він казав? В Пекїні є одна душа, котра знає його рід!

— Правда!

— Треба отже вислїдити сю людину, потім не жалїти ні грошій, ні...

— Кілько буде треба грошій, стїлько дам! — відказала царівна.

— Треба вислати довірників, котрі найшли би чоловіка про якого він говорив...

— А колїк милостивий цар дізнав ся про се? — запитала Золима.

— Хиба ти донесеш йому! — відрубала Адельма. — Маємо ворогів в нашім окруженю! — долала, звертаючи ся до царівни.

— Отже за ворога має мене моя панї? — з докором відказала Золима. — Нехай знає Адельма, що ворогом не можу бути!

На доказ того скажу, що чула я від мами. Вона приходила перед хвилиною до мене і сказала, що сей княжевич у неї перебуває. Муж мої мами, Тасан, знає його добре...

— Приятелько моя! — закликала Турандота до Золими. — Тепер бачу, що ти мені найбільше допоможеш!

— Треба вислати довірників до Тасана і якоюбудь ціною добути з него тайну! — сказала Адельма.

Турандота вийшла з кімнати, видала потрібні прикази і вернула до своїх невілиць.

Вже було добре по півночі, а Турандота сиділа в товаристві Золими і Адельми не думаючи навіть класти ся до сну.

Часто зривала ся з місця і ходила нетерпеливо по кімнаті. Вичікувала.

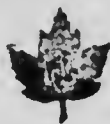
— Ідуть! — шепнула Золима.

Запанувала глибоба мовчанка.

Відчинили ся двері, сторожа привели Барака, чи як його тут називали, Гасана. За ним піхнув воїн до кімнати його жінку Скирину і еще старика якогось.

Приведені були бліді і перестрашені. Лиш Барак глядів сміло царівні в очи.

— Сей є Гасав? — спитала Турандота, вказуючи на Барака. — А се його жінка?

УКРАЇНСЬКА СТРИЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.

UKRAINIAN VETERANS' ASS'N. —
WINDSOR, ONT.

Хто є сей старик?

— Підозрілий! — відказав один із сторожі. — Захопили ми їх, коли всі трое змовлялись...

— Неpravду говориш! — крикнув Барак. — Сего чоловіка не знаю! Переходив біля нас, коли єпачі твої, царівно, надбігли і в купі з нами його забрали.

— Вже ми розвідаємо ся, хто він такий! — сказала царівна. — Слухай но, Гаян! Я чула, що у тебе ховає ся один князь. Коли скажеш, як він називає ся і його батька, дам тобі за се много золота; будеш жити спокійно і ти і жінка твоя!

— Не знаю про кого говориш! — відказав Барак.

— Скажи по добрій волі! Не схочеш, на муки дам тебе! Чи бачиш, кільки блискучих кинджалів слугв мої мають?

Воши, що привели Барака, повитягали кинджали і ждали приказу царівни.

— Отєї ножі прошиють твоє серце, коли не скажеш, про що тебе питаю. Вибрай!

— Умру, а не скажу! — відказав Барак. — Обнажити його груди і приложити йому ножі до тіла! — приказала Турандота.

— Він скаже, скаже! — заридала Скири-

на і кинула ся до мужа.

— Проч!— крикнув Барак і трутив її від себе.— Через твій довгий язик вся біда!

Через хвилю обнажили Барака до тіла і блиснули над ним острими ножами.

— Не рупи його! — закричав старець, що до сеї пори мовчав.— Я сам скажу, як називає ся княжевич, про якого питаєте!

— На богів!— з розпучкою вистогнав Барак.— Ні слова! Красше смерть!

— Не хочу, щоб ти за него тернів! Огже сеї княжевич...

— Старче!— відізвав ся еще раз Барак.— Нехай вперед царівна присягне, що волос з голови княжевичеви не спаде, коли буде знати його рід!

— Присягаю, що я сама нічого злого йому не зроблю! — закликала Турандота, звертаючи ся до старця.— Можеш сміло говорити, що знаєш про княжевича!

— Се є син мій!— сказав старець.

Барак стрепенув ся і хотів здержати старця в виявленю тайни.

— Не говори, коли дорогий тобі твій син!— закричав до него.— Ся відьма фальшиво присягнула! Вона сама не заподіє йому лиха, але...

Тут кількох посіпаків царівної кинулось до Барака і заткали йому рот, щоби більше не міг говорити.

— Се твій син, говориш? — питала царівна старця. — Якже тебе звуть? Кажи все, а пущу тебе на волю і богацтвом наділю...

Та старець не міг вже слова проговорити; глядів лише неустанно на Барака, котрого воїни силувались вивести з кімнати.

Втім дали знати, що наближаєся сам великий хан. Турандота веліла чим скорше завести і Барака і старця в підземні льохы.

Альтовм урйшов до кімнати Турандоти і дав знак, що хоче лишити ся сам з донькою.

— Дигвно моя! — став він говорити, коли вже всі вийшли. — Знаю добре, чому так пізно в ніч сон не бере ся тебе. Роздумеш, якби то розвідати ся про рід шляхотного молодця. Дармо однак ломиш свою голову; він походить з дуже далеких сторів і ніяка душа тобі про него не може нічого сказати...

— Мушу знати його тайну! — рішучо відказала донька.

— Сама сего не дізнаеш ся, але я бать-

ко твій, хочу ратувати твою славу. Коли згодишся бути його жінкою, я виявлю всю тайну...

— Хибаж ти знаєш сего княжевича?— здивувалась Турандота.

— Глянь на сей лист!— відказав цар, витягаючи кусень записаного паперу. — Недавно що приніс мені його посол. Тут все є написане. Та лиш тоді прочитаю тобі його, коли схочеш потішити свого нещасного батька, та віддась княжевичови свою руку.

Царівна довго мовчала; було очевидне, що тяжку борбу вела в своїй душі сама з собою.

— Ні, отче! — сказав вкінці. — Не буду його жінкою. Вже і так соромом окриляєся твоя довка в раді...

— Дякую я хочу ратувати свою доньку! — відказав Альтовм. — Та і сего шляхотного молодця на хочу погубити. Коли не годишся отже бути його жінкою, дам тобі еще одну раду. Ти будеш знати його рід і розвяжеш загадку перед радою, але він, княжевич, не може через тебе погерпіти. Найкрасше, я пішлю ще нині зараз по слів до него і перекажу, що ти все знаєш та щоб він спасався утечю, коли не хоче

потерпіти смерти.

Та царівна не з таких була, щоб її могли зворушити батьківські слова: вона хотіла віднести повну перемогу над Каляфом. Все ще мала надію, що або Адельма або Золима зможуть її помочти відкрити тайну!

— Заховай, отче, свою тайну! — обіщала ся трохи згодом до царя. — Я сама відкрию правду!

— Роби, що знаєш! — закликав його Альтовм і виїшов з кімнати.

Турандота зараз по виході батька прикликала Адельму і Золиму.

— Сестри мої! — стала їх просити. — Що хочете, робіть, а я мушу до рана все знати! Инакше моя смерть! ..

— Не бій ся, царівно! — потішала її Адельма. — Все, надіюсь, добре скінчиться. Ось що перед хвилиною вислала я до княжевича Скириву і загрозила їй, що, коли не розвідає ся від него тайни, Гасан, її чоловік, потерпить муки. Чи зле я зробила?

— Знаменито! — кликнула царівна. — Ти єдина моя приятелька!

— Се єще не все! — говорила дальше невільниця. — Колиб її навіть не удалось з него правди добути, я сама до него пійду і... побачиш, царівно, не верну без нічого.

Тепер прашай, мушу спішити. Ходи Золимо!

IV.

Тисячі зьвізд блимали на небі, окружуючи вінцем золотого батька, що раз задумчиво споглядав в долину, то знов усміхаючись, висилав м'яккі лучі своїй старшій сестрі.

Каляф відчинив вікно і вдивляв ся в простір тихої ночі. За кілька годин мала скінчити ся отся ніч, що ділила його від хвилі в якій рішить ся його судьба. Ніч доходила кінця, а він не міг заснути. Десять в далекі сторони відлетів його сон.

Не була се боязнь, котра не давала б йому замкнути очі. Бо і чого мав він страхати ся? Навіть гадка, що може треба буде покласти голову під топір, не тревожила його!

Відступив від вікна і став ходити сюди і назад по кімнаті.

По хвили нїжне чувство наповнило його душу.

— Она буде його! Турандота буде його!

го жінкою! Немислиме прецінь, щоби вона відгадала загадку, яку він їй задав! В цілім Пекинї одна єсть лише душа, Гасан, що знає його рід. А Гасана Каляф добре знає, не зрадить він сеї тайни нікому!

Щось зашелестіло за дверима. Каляф звернув туди свою увагу і побачив там свого слугу.

— Не спиш еще? — спитав його.

— Не сию, бо приказали чувати над тобою, пане!

— Можеш безпечно спати. Нічо мені лихого тут не може стати ся.

— О, невір, пане, вічним духам! Вони не сугь тобі приятелями!

— Не бій ся, кажу! Йди на спочинок, бо ото ніч кінчить ся, а я очей до рана не сплющу!

— Пійду, бо сон докучає. Однак еще раз прошу тебе: не вір вічним духам!

Се сказавши, слуга відійшов на спочинок.

— Про яких він мені духів тут говорить! — подумав собі Каляф, коли остав ся сам в своїй кімнаті. — Хочби і були і то у великій силі, не могли би вирвати мені з душі тайни. А се найважнійша річ! Чого мені більше страхати ся?

Зачинив вікно і знов ходить по кімнаті.

Гадки за гадками, немов хмари не небі, пересували ся через його голову. Поводли і они стали лїнїві. Тишина, яка кругом царювала, стала колїсати княжевича до сну.

— Нехай кілька годин передрімаю ся!
— подумав вкінци Каляф і усїв на тапчан.

Голова його клонилаєь що раз низше. Лиш очи боронили ся перед сном, заодно вдивляючись перед себе, чи не побачить яких нічних духів.

Тихо відчинили ся двері і увійшла завивена хусткою Золима і тихим ходом наближала ся до Каляфа.

— Хто ти, маро!? — скрикнув зриваючи ся княжевич.

— Приятелькою гвоею! — відказала Золима. — Мене прислала сюди Турандота.....

— Турандота? — підхопив Каляф. — За чим вона тебе посилає? Она не може мати до мене діла!

— Як раз від неї приходжу! — відказала Золима. — Мушу тобі сказати, що знаменито умієш підбивати собі серця жєнщин. Турандота, котра доси не хотїла о

жоднім чоловікові думати, заодно про тебе говорить і тебе жалує. Мабуть щось більшого з сего буде... Вже я се добре зміркувала!

— Чого ж їй від мене треба? — перебив їй нетерпеливо Каляф.

— Зараз скажу. Отже у неї зродило ся нове чуттєво зглядом тебе. Лип не сміє се-го виявити перед сьвітом, поки не знає..., чи ти можеш бути її гідний.

— Про се дізнає ся скоро сьвіт! — сказав Каляф немов байдуже.

— О, се її найбільше непокоїть! — закликала Золима. — Колиб знала твій рід, іменно чи королєвська в тобі кров пливе і як твій рід величає ся, була би спокійною в душі. Позаяк, але може бути, що ти підшпиваєш ся під княжу шкіру, а в дійсности рід твій негідний єсть...

— Скажи своїй царівні, що може бути певна мого королєвського роду!...

— Але слухай, пане мій, яке єсть серце у царівни! Она любить тебе, тому не хоче, щоб дав ти голову, коли не зможеш доказати своєї благородности... Тому або зараз покинь ханську столицю, не очікуючи рана, або вияви її свій рід! Коли окажеш ся достойним для дошки великого ха

на, не потребуеш нічо і так бояти ся; вона удасть перед радою, що цілком не знає тебе і ти... возьмеш її собі за жінку!

— О ти! — закричав Каляф до Золими.

— Ти, що облесними словами хочеш вправити мені тайну з душі! Та знай, що не удасть ся твоїй царівні підступ. Недалеке рано все виявить. Можеш відійти, звідки прийшла! Чого ще чекаєш? Чи думаєш, що будеш в силі зворушити мене заневне-нями любови, яку твоя пані для мене відчуває? Ошибаєш ся і ти і Турандота...

— Прощай отже — відказала Золима, звертаючи ся до виходу — але знай, що царівна буде мати жаль до тебе!...

Єще в дверях остановила ся невільниця, мемов дожидала, чи Каляф не заверне її, не скаже чого так бажала!...

Та він поклав ся на своїм танчані і не звертав на Золиму ніякої уваги.

По якімсь часі сон цілком заволодів Каляфом.

Тогди то в друге відчинили ся двері і увійшла Адельма і стала приглядати ся спячому княжевичеві.

— Спи, дорогий хлопче, — зашепотіла коло його ложа — спи! Не хочу перебивати тобі солодких мрій, які колинуть душу

твою. Занадто дорогий мені еси! Яке у него благородне лице — говорила півголосно... — як усміхає ся. Аж за серце бере!

Нараз Каляф прокинув ся.

— Знов мара не дає мені спокійно діждати рана! — закричав, дивлячи ся злобно на Адельму. — Іди собі звідся! Ти певно хочеш дізнати ся тайни, якої не змогла вирвати мені з серця твоя попередниця... Кажу, тобі, ти не знайдеш більше під лесних слів від неї, щоб мене побідити! Іди і дай мені хвилю спочати!

— Князю, не пізнаєш мене? — стала говорити невільниця. — Придивись мені ближше: не бачив ти в життю своїм такого лица?

— Адельма! — скричав здивований Каляф. — Адельма, донька князя Кайкобада, у якого я наймитом був! Чи се можливе, щоб ти одна із семи доньок його, котрі всі за вмерлі уважають ся, сама одна уратувала ся від смерти?

— Так, Каляфе! — відказала Адельма, бо вже певна була, що його самого перед собою має. — Єсьм донькою Кайкобада і сама одна з семи дочок його остала ся я еще межі живими. Як се стало ся, зараз розкажу. Як звісно тобі, мому батькови жи

лось цілком добре в його державі. В кружку родини був люблений, а від сусідних володарів зазнавав спокою; всі відносили ся до него з великим поважанем. Тоди то пішла чутка, що у хінського хана єсть донька, на диво хороша, про яку старали ся многі князі. Та она и чути про жадного з них не хотіла. Богато з обиджених еї відмовою князів находило силою ханські землі, та в сих походах їм не щастило: всі майже потратили в бою з Альтовмом своє жите. Тогдито якийсь злий дух нашептав мому батькови, щоби і він стрібував змірити ся з хінським царем. Ох, не можу навіть з болю висказати, що натерпіла ся наша родина після програної битви, яку звів мій батько над берегами биетрої ріки з полками Альтовма. Мій батько став жертвою своєї нерозваги: в цвітї життя злетіла його голова. Мої сестри, межв ними і я, стали утікати судном на другий берег води. Зміркували се вороги та давай за нами гонити. На нещасте наше судно перевернулось і ми стали потопати. Не спасла ся ні одна з моїх нещасних сестер. Лиш мене, на лихо і горе, виратував сам хан ворожий. По скінченій борбі, дав мене Альтовм своїй донці Турандоті на послуги. І так донька

князя Кайкобада мов підла невільниця му сить сповняти прикази ненависної собі царівної... Я, що таке саме право маю до панованя, як вона... я маю дивити ся в її очі немов вірний пес, що хотів би угадати бажаня свого пана! О ганьба і сором, якого вже довше знести не можу!

— Не плач, Адельмо! — утихомирював її зворушений Каляф. — Чей не по віки будеш зносити сором і надій ся, що може вже завтра вільною ставеш... Боги, що все переслідували мене, окажугь мені завтра свою ласку. Турандота не розв'яже моєї загадки і стане моею подругою. Тоди, Адельмо станеш нашою сестрою, або... вернеш по своїй волі в батьківську землю...

— Не хочу дожидати завтрашнього дня! — закликала Адельма. — Не хочу з ласки царівної відзискати свободу!

— Як то? — здивував ся Каляф.

— Нині еще хочу бути вільною, зараз! І то разом з тобою хочу бути вільною! — відказала Адельма з натиском, дивлячи ся прямо в очі Каляфа. — Розумієш? ? тобою стану вільною! Инакше не треба мені волі... О, Каляфе! Коли ти служив в батька мого підлим наймитом, нераз, я проли-

вала слези через тебе. Я догадувала ся, що ти з благородної родини походив та жаліла над твоєю сумною долею. Батькови не сміла я згадувати про тебе. І в неволи не раз плакала я за тобою... Нараз ти з'явив ся. Чи повіриш, як настрашила ся я гадки, що ти міг стати жертвою сеї кровавжадної львиці?

— Не говори так про Турандоту! — обурив ся Каляф.

— Ти любиш її! — скрикнула Адельма і закрила лице обома руками. — Се страшне! Але ні, ти не можеш її любити. Она смерти твоєї бажає!

— Нехай умру, коли она не хоче мене! — відказав сумно Каляф.

— Ти не можеш умерти! — закликала Адельма. — Не можеш умерти, бо есть еще душа, яка любить тебе. Розумієш? І я мусіла би за тобою умерти, бо я люблю тебе!

— Ти любиш мене?

— Я люблю тебе! Тому мусиш зараз готовити ся в дорогу з мною. Там коні нас чекають. Все прилагоджене до дороги. Не надумуй ся довго, бо всяка проволока може тобі бути погубною. Ніч кінчить ся.. Чи бачиш, вже сіріє на сході!

Калиф похитав сумно головою.

— Ні, Адельмо, не пійду звідси! Тут хочу умерти...

Адельма заломала руки.

— Чи можеш ти її любити, сю гадину зрадливу!? — стала його зговорювати. — Слухай, що тобі скажу: Заким я прийшла до тебе, вона казала спіймати твого знакомого Ганаса, щоб від него дізнати ся про твій рід...

— Ганас не зрадить моєї тайни! — сказав Каляф.

— Але і ще одного старця з ним привели до царівної, а сей на вид мук, які його дожадали, признав ся, що єсть твоїм батьком...

— Мій батько? — закричав без тям нещасний Каляф. — І казав сей старець, що звесь Тимур?...

— Тимур? Ні, не сказав, бо надійшов хан Альтовм і донька казала занести твого батька в тюрму... бо перед ханом бояли ся мучити його допитами.

— Отже не все еще пропало! — закликав радісно Каляф. — Рано вже близько, нічо не дізнає ся.

— За скоро радуеш ся, князю! — сказала Адельма. — Не знаєш еще відьми,

якою єсть Турандота! Знаєш, що придумала? Коли батько твій не виявить їй твого роду, постановила вислати до тебе двацять воїнів, котрі затопляють ножі свої в твоїй крові...

— Боги! — закричав Каляф. — А я не щасний думав, що ви вже не станете мене більше переслідувати! О дочко змії, що так підло позбути ся мене хочеш!

— Чи єще можеш любити її? — знов говорила Адельма, чуючи, що ось віднесе побіду над нещасним. — Чи єще хочеш чекати до рані? Збирай ся скоро, а поки сонце вирине з поза гір, ми вже будемо далеко в степах...

— Дарма! — вистогнав Каляф. — Не буду ратувати утечию марного життя! Тут остану, щоб глянувши єще раз в лице її, віддати голову під топір...

— А леж не будеш її бачити! Тут погинеш від кинджалів насланих воїнів...

— Нехай вже буде, що має бути! — рішачючись на все відказав Каляф. — Тут очікувати буду кінця...

— Пропадай же марно. Каляфе, сину Тимура, коли погордив моею любовію! — закричала злобно Адельма, забираючи ся до

виходу. — Памятай однак, що Турбадоту своєю не будеш звати.

УКРАЇНСЬКА СТРЕЛЬЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
— UKRAINIAN VETERANS' ASS'N.
WINDSOR, ONT.

V.

Вже стало благословити ся на світ.
Каляф дожидав, поки прийдуть поці-
паки царівної, щоб розшматувати його ті-
ло.

Не довго чекав. Прийшло кількох у-
зброєних воїнів.

— Вже рада зібрана — сказав найстар-
ший з них — і тебе пане, дожидає!

— То перед раду мене поведете? —
спитав Каляф, недовірливо споглядаючи на
воїнів. — Не маєте приказу мене тут заби-
ти?

— Хто міг таке говорити! — закликав
старшина. — Таж головою відповідаємо
за твое жите!

У Каляфа вияснило ся лице і іскра на-
дії зажевіла в його души.

— Ведіть мене перед раду! — сказав
майже веселий.

Воїни, взявши Каляфа в середину, по-
вели його в царську палату.

Тут вже всі були зібрані. Альтовм си-

дів на престолі, а Турандота, як і вчора, заняла місце побіч него.

За царським престолом сиділо вісьмох докторів, а перед царем по обох боках стояли міністри.

Очи всіх присутних звернули ся на прибувнього Каляфа, котрий, побачивши перед собою царя і його доньку, упав перед ними на коліна і не смів підвести на них своїх очей.

Всі зібрані були весело настроєні. Вони любили чужого княжевича і були певні, що нинішня проба закінчить ся весело для всіх. Були певні, що Турандота не відгадає загадки, яку завдав їй Каляф, а через те мусть стати його жінкою.

Альтовн чув себе нині щасливим. Лиш він оден знав рід сего молодця. Він був гідний звати ся ханьським зятем!...

Оба міністри поглядали то на Каляфа то на Турандоту і значучо підсьміхали ся, немов хотіли собі сказати: „Ся, що всіх побіджала, нині покірною стане!“

Доктори мовчали: не мож було вчитати, що думали собі. Імовірно угадували, що, коли Турандота не відгадає загадки, чужий княжевич возьме собі її за жінку.

— Тарталіс! — обізвав ся в кінци цар

до міністра. — Відчитай, що постановили боги!

Міністер відчитав книгу, дав їй поцілувати іншому міністрови, відтак зробивши глибокий поклін перед ханом, став читати...

— Незвісний молодець, що має себе сином князя, відгадав три загадки, які задала йому найяснійша царівна, донька синовця, а через те повинен був стати її мужем. Коли однак она на се не згодила ся, забажала другої проби. Великий хан, її батько, ідучи за голосом богів, дозволив, щоб друга проба наступила нинішнього дня. Однак не царівна незнамому княжевичови, але сей послідній її має дати загадку. Коли вона відгадає, незнаний молодець потерпить смерть; колиж стане ся інакше, він возьме собі її за жону...

Скінчивши читане, міністер знов зробив глибокий поклін цареві і поставив князю у стіп престола.

Каляф,, не стаючи, підвів очи на Турандоту. Вона була бліда і тремтіла на цілім тілі.

— Скажи, царівно, — зашепотіла стояча побіч неї Адельма — що знаєш рід зухвалого молодця! Чи бачиш, як побідно він

усяміхаєся? Чи хочеш стратити всю честь, якою так довго величали тебе?

Кругом панувала мовчанка.

— Скажи, доню, чи знаєш ти отсего молодця і батька його? Скажи та ратуй свою славу!

Очи всіх присутних звернулися на царівну.

Лице Турандоти, що перше було бліде, тепер набрало давньої краски. В її очах виявилася давня рішучість. Вона встала з престола і на диво всім наблизила ся до княжучого молодця.

— Встань Каляфе, сину Тимура! — сказала в голос.

Немов громом ражені, всі присутні остовпіли.

Цар стратив голову. Каляф спустив очі до землі, доктори не виявили ні страху ні здивованя.

Лиш Адельма тріюмфувала.

— Не будеш моїм, але і її не будеш! — говорила в душі.

— Встань, Каляфе! — в друге обізвавася царівна і подала молодцеві руку. — Чувство любови, якої не відчувало мое серце, виявило ся тепер зглядом тебе. Я не можу оперти ся йому! Всіх твоїх поперед-

виків я побідила, тебе не можу; не була я навіть в силі розв'язати твою загадку. То, що знаю, Адельма сказала мені...

Альтовм, що доси мов сам не сів спідів на престолі, порозумів вкінци цілу річ.

— Честь і слава вам, боги! — закликав. Скінчить ся моя мука! Чогож стоїте? — дав весело, звертаючи ся до всіх присутних. — До святині пійдемо, подякуваги богам за велику ласку, якою вони нас нині наділили...

В тій хвили отворили ся двері.

Перед радою появили ся нові гості. Був се Барак, котрий держав за руку сивого старця і Скирина, котра несміливо постунала за своїм чоловіком.

— Батько мій! — крикнув Каляф, підбігаючи до старця. — Чи бачиш, яке щасте найшов твій бідний син!

Заворушило ся все, що жило,

— Батько його! Батько його! — дали ся чути голоси.

— Так! — сказала голосно Турандота. — Сей бідний старець є князь Тиму, що стратив свою державу в борбі з астраханським князем. Відтак мусів зносити нужду разом з сином своїм а моїм будучим мужем.

Поблагословиж, старче, свої діти! — додала, звертаючи ся до князя Тимура.

Тут приступив Альтовм і взявши під руку старця, завів його до свого престола.

— Тепер приступіть, діти! — сказав в кінци до Каляфа і Турандоти. — Нехай вас старечі руки поблагословлять!

Старий Тимур лиш руки простягнув над їх головами, не могучи від зворушення і слова сказати.

— Ходім, — обізвав ся за тое голосно Альтовм — ходім до святині, а священник повинчає там молоду пару і принесе богам жертву!

Се сказавши, пійшов з Тимуром наперед, а за ним, побравши ся за руки, поспішали Каляф і Турандота.

Тоді доперва отямили ся і доктори, та прилучили ся мовчки до походу.

КАЛИНА.

Жили собі дід та й баба. Мали вони діточок двое, дві донечки. Старшу звали Ганусею, а молодшу Олесею.

Гануся була злісна і неслухняна дівчина, а молодша Олеся люба та тиха і всім їм послухна.

Нічо дивного, що серця батька і неньки мимоволі прихилили ся більше до молодшої донечки, що вони її, хоч і самі не свідомі були сего, більше любили, чим злісну і неслухняну Ганусю.

Бачила се Ганя, відчувала се. І чим більше серце батька та матери прихилило ся до любої та тихої Олесі, тим більше вона ненавиділа її.

— Гарнійша від мене і тому її так люблять! — говорила було собі. — І підлестити ся, прихлїбити ся уміє краще від мене. Ох, ненавиджу її, прихлїбницю!

І ненавиділа її, дуже ненавиділа. Та не бачила сего Олеся, не чуло сего невинне, любляче її серденько, що всіх рідних радобл пригорнути до себе, обняти! Вона всіх однаково любила, і свого батень

ка і мамусю стареньку і сестричку Ганусю.

А любила дуже, дуже.

І було сяде край Гані та цестить еї ласкавими слівцями, найприємнійші назви винаходить і ними називає еї.

Та Ганя мов не чує сего. Сумна, понурі сидить, не обзиває ся.

— Чого ти, сестричко Ганусю, серденько, чого все сумна, хмарна все така? Ануно усміхни ся до мене любенько, усміхни ся, засмій ся, сестричко моя! — питає Олеся в Ганусі.

І возьме еї за руку і загляне в очи...

А Ганя спустить очи до долу, бувало і відтрукнуть сестричку від себе.

— Бачиш яка! І еще до мене підлещує ся! Думає, не знаю, чого їй треба! Гадає, що як буде лизати ся коло мене, то я і не замічу, як вона батькови та матери прихліблює ся. — пояснює собі булс Ганя Оле сиві цестоці.

А Олеся думає собі...

— Не любить Гануся мене, не любить!

І що я еї зробила злого.

І посумніє тоді Олеся.

— Е, ні вона любить мене, лиш щось еї долягає і вона тому неприступна така!

— скаже по хвили, надумавшись инакше.

* * *

— Ходім, Ганусечко, в гай на сунці!
Там їх тільки! Ходім! — сказала якось-ра-
пенько Олеся до Гані.

Ганя нічо не відповіла, мов не чула се
стриних слів.

— Ідїть, ідїть, діточки! — каже батько.
— А котра з вас скорше і більше назбирає
павжартом, мене і маму, більше любить! — до

Жартом сказав, та не знав, як той не-
винний жарт поцілив в серце старшу доч-
ку, р... думку заняв.

... дож? Справді, — подумала собі —
як я скорше назбираю, може тогди мене
більше будуть любити від неї...

І вхопила великий збанок.

— Ходім! — каже до сестри.

— Ходім! — сказала і Олеся.

Взяла і собі збанок тай вийшли.

* * *

Ранок був гарний, чудовий. Сонечко,
що лише піднялось і перші свої промінї
розсипало по кущах ліщини, по полян-
ках, встелених ріжнобарвними нестрими
цвітами, і привитало їх теплим поцілуем.
Задрожали цвіточки, поворухнули ся їх

листочки та пелюстки, обтяжені росинками. В одушевленю немов хотіли віддати теплому ясному сонцю поцілуй. А росинки жемчугом засіяли в сонячнім проміню. Розляг ся гай ранішнім співом пташок щебетюшок. Свіжий ранішній воздух ласкав пахощами, що їх лагіднейкий вітерець довкруги розносив.

Дві сестрі увійшли в гай.

Олеся розрадувана, щаслива. Чар чудового ранка перелив ся в її чисту невиняну душу.

Ішла весела, сміялась, жартувала, співала.

Не так Ганя. Вона немов не бачила сего чару, сеї краси, не чула співу пташок. Вся її думка блукалась коло одного питання...

— А що, як Олеся скорше і більше набирає від мене, що тогди? Тогди еще більше будуть її любити, а я, старша їх дочка, еще більше буду погорджена. Ні, сему не бути!

І вона щось судорожно стиснула в руці.

— Ну, сестричко, тепер розійдем ся, — сказала Олеся — ти в одну, а я в другу сторону...

І розійшли ся.

І небавом в однім кінци гаю лунав веселий, дзвінкий, дівочий спів. Се Олеся співала. Як пташка перепорхувала вона з одного місця на друге, з веселою піснею на устах, безжурна, щаслива.

А на другім кінци тихо. Ходить Ганя сумна, нахмарена понура. Думка, що Олеся скорійше назбирає суниць, не дає їй спокою.

— Онаж все була звинийша від мене і зручнійша, і тепер готова скорійше звинити ся! А і бажане приподобати ся батькові тай неньці певно додасть їй охоти...

Так думала собі Ганя. Не знала бідна, що тамта і забула на батьків жарт, бо не думала про него. Не знала і того, що не суницями приеднуєсь серце батька і неньки, а серцем, не знала, бо не мала його для них. Її серце служило зависть.

І занята думками невеселими, майже не збирала суниць, хотия їх довкруги було повнісенко.

* * *

Вже сонце високо було підняло ся, а Ганя еше і половини збанка не мала. Наразі роздав ся з другого кінця клик...

— Ганю, Ганю! Ходи, я вже назбирала!

— Ух! Змія, гадина! — засичала Ганя кріз зуби і вхопивши неповний збанок, стрілою пігвала до Олесі.

Олеся зігнена шукала в корчи широкого листя, щоби ним накрити назбирані сувиці.

— Що, ти назбирала вже повний збанок?

— Вже!

— Так скоро?

— Та де скоро, вже полудне туї туї!

А ти еще не назбирала?

— Ні! — засичала з досадою.

Олеся тимчасом нарвала листків і стала накривати збанок.

— Олесю, — каже Ганя нанів грізним голосом — дай мені свої сувиці, а возьми собі мої!

Олеся підвела здивовані очі на сестру...

— На що їй сеї заміни? подумала, а по хвилі додала в голос спокійно. — Возьми, як хочеш!

Сей спскій в голосі Олесі і се, що так легко зрелася своїх сунпць, здивувало Ганусю.

— Що се, що вона так спокійно віддає збанок? Щось в тім є? Ага знаю! Дає збанок, а в дома скаже, що він її. Не хочу, сама візьму!... Її ще більше любили би, а мене зненавиділа би! Ні, сего не буде! — скрикнула в голос.

— Чого? — спитала здивована Олеся.

— Лягай! — сказала остро Ганя.

— Пощо? — спитала Олеся, валякана вже незвичайним голосом смерти.

— Лягай! — скрикнула Ганя еще лютийше і грізнійше і трутила Олесю на землю та притолочила її колінами.

В її правиці заблис ніж...

— Ганю, Ганусечко, що тобі, що ти хочеш робити? — питала дрожачим з переляку голосом Олеся. — Ти збожеволіла! — скрикнула, побачивши в сестриній руці ніж.

— Збожеволіла, так! — закричала Ганя. Гинь, припохлібнице!

І вмить затопила в грудях сестри блискучий ніж і з Олесиних грудий бризнула кров червоним потоком.

— Ах! — зойкнула Олеся і віддала духа.

А її сестра і не подумала над тим, що сподіяла. Чим скорше забралась до копаня могилки. Не скоро ішло, бо копала вожем.

Викопала могилку, затигнула до неї сестринного трупа і присипала землею. Ніж закинула в корчі далеко і пішла з сестриним збанком домів.

* * *

— Чого так пізно? — спитала мати Ганю, коли вона входила в хату. — А де-ж Олесья?

— А чиж я знаю? Чиж я її пістувка? — сказала з огризом. — Я думала, що вона вже давно пішла! — додала по хвили. Занепокоїли ся старі.

— Що се такого, що її нема? Години минають за годинами, а Олесі нема і нема! Вже і вечір, а її таки не видати...

— Чому ти не кликала її з собою? — каже батько з докором до Ганусі.

— Я-ж кажу, що думала, що она вже давно дома! — відповідає Гануся відвертаючись.

— А деж її вона без тебе пішла! —

каже мати. — Она-ж тебе так любить! Не добра з тебе сестра, Ганю!

— Ой що недобра, то недобра! — каже батко.

Чує Ганя тії докори з уст батька і матери і чує zarazом, що серце її родичів еще більше відклонює ся від неї.

І она вперве задрожала, та не з жалю за Олесею, не від того, що стала душегубкою, сестроубійницею, ні! Лиш тому, що бачила, що все, що зробила, зробила на дурно, що тим способом не зеднає собі серця вітця і матери. Їй здавалось, що сестра еще і тепер з могили припохліблюєсь родителям.

* * *

Вечеріло. Сонце кинуло послідні свої проміня на кущики лїщини і полянки, покриті пестробарвним цвітем, посилаючи їм на добраніч прощальний поцілуй. Звільна розстелялась повсюди холодна темрява. Пташки, скриті в кущах, співали вечірню пісню.

Попри лїщинник йшов молодий подорожний. Мимоволі звернув зір на кущі. По серед них щось біділо ся. В вечірній те-

мряві здавалось йому, що се якийсь дух став нув в гущи.

Але подорожний не улякав ся і звернув ся в сторону корчів.

Був се корч, весь покритий густим білим цвітом. Здивувався; такого корча, з таким цвітом, він як жив, не бачив.

І скортіло його уломити собі того цвіту, затикати ним канелюх.

Вломив. Дивить ся, а в пруті в середині серце таке широке...

— Гарна сопілка буде з того! — подумав.

І винайшов прут пригожий на сопілку витяв його, сів під кущем тай став робити сопілку.

Зробив, вложив в уста і заграв:

— Ой помалу малу, чумаченьку, грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Мене сестриця з світа згубила,
Ніж у серденько тай устромила! — за
грала, заговорила сопілка.

Що се? Чумак слухає і своїм ухам не вірить. Чи се справді, чи лишень ему причуваєсь. Пробує вдруге, в третє; ні таки виразно чує

— Ой помалу-малу, чумаченьку, грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Мене сестриця з світа згубила
Ніж у серденько тай устромила.

— Щось оно значить, — подумав —
що звичайна сопілка так промовляє!

І заткнув дутку за пояс тай пішов
дальше.

* * *

Іде, іде. В селі йому стемніло ся. Годі
під ніч дальше пускати ся. От і просить
ся він до одної хати.

— Переночуйте мене! — каже. — Дур-
но не схожу.

— Та добре! — каже дід, бо то він був
Олесин та Ганусин батько, — Хати нам не
залежите...

І увійшов подорожний в хату.

Дивить ся він, а дід і баба чогось такі
сумні обое.

— Гм! — думає собі чумак. Щось то
вже є таке, що я нині, де не ступлю, гер-
ди лише сум стрічаю! Зробив я сопілку,
так щож, так якось сумно грає та жалібно:
приходжу в хату і тут сум. Щож то таке?

На згадку про сопілку, добув він її з

за пояса тай заграє.

І грає-плаче сопілка, словами промовляє ...

— Ой помалу-малу, чумаченьку грай!

Та не врази мого ти серденька вкрай!

Мене сестриця з світа згубила,

Ніж у серденько тай устромила...

Здивував ся дідуць...

— Де ви — каже — такої сопілки добули, що так жалібно грає, та ще і промовляє словами?

— А — каже чумак — таки в вашім лісі! Вертаю з ярмарку, хотів воли купити, та не купив. От іду я вашим лісом, дивлюся, якийсь корч густим білим цвітом покритий. От і вирвав я того цвіду, аж дивлюся, а в прутку серце таке широке. „Добра сопілка буде“, думаю. Зробив сопілку, а вона ось що!

— А зайте, я заграю! — каже старий.

— Натє! — каже чумак, і подав старому сопілку.

Старий взяв і став грати.

— Ой помалу-малу, мій батеньку, грай!

Та не врази ти мого серденька вкрай!

Мене сестриця з світа згубила,

Ніж у серденько тай устромила.

І грає сопілка і словами-слезами про-

мовляє.

Старий випустив сопілку з рук. Сторо-
шнє прочутє прошибло його душ

— Гей жінко, жінко! — викнув.
шла жінка з лікарні

— А возьми се сопілку, ти заграй.

— О, щось також

Грай, хоч хочно грай (се важна сопіл-
ка.

Що дівчи. Вона би дутку, тай за-
грай...

О, помалу-малу мату сенько грай
Я не враз мого ти серденька вкрай

Мене, сестриця з світа згубила,

Ні, у серденько твій устромила.

Стара гей сестриця і слова не промо-
вила.

Збоїм стало ясно. Дочка їх сестроубій
Гануся. Рипнули двері, увійшла в хату Га-
нуся, воду внесла.

— А ну-но, Ганусю, возьми ось тую
сопілочку, та заграй.

Взяла і заграла.

— Ой помалу-малу, душегубко грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Ти мене, сестро, з світа згубила,

Ніж у серденько тай устромила..

Заграла сонілка, дівчина задрожала.

— Так, то ти убила її?! І скажи, що во
на тобі зробила, що завинила тобі? Вона ж
тобе так любила! — плакала, дорікала мати.

Дівчина бачить, що вже все вияви-
лось, що нінащо не здасть ся скривати, до
всього признала ся і з усього висповідала ся.

* * *

По нещасній Олесі обід поставили, а
Ганусю громадським судом судили.

І засудили її на смерть.

Привязали до кінського хвоста тай ро
знесли по поли.

Давно, бачите, так жорстоко тай люто
карали. Такі часи були...

А Олесина калина й доси росте, пиша
є ся по гаях та людських садочках. Білий
її цвіт. . чиста вовниність Олесі, червоні
коралі... кров з її серця, а широке серце
в прутю калини... безмежна любов до бать
ка, матери і сестри.

